

Elina Rönkkö

**ALAIKÄISEN KUULEMINEN TUOMIOISTUIMESSA
HUOLTORIITA-ASIOISSA**

Opinnäytetyö

Kajaanin ammattikorkeakoulu

Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala

Liiketalouden koulutusohjelma

Syksy 2012

Koulutusala Tradenomi	Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma
Tekijä(t) Elina Rönkkö	
Työn nimi Alaikäisen kuuleminen tuomioistuimessa huoltoriita-asioissa	
Vaihtoehtoiset ammattiopinnot Taloushallinto ja juridiikka	Ohjaaja(t) Hannu Juntunen Toimeksiantaja Kainuun käräjäoikeus
Aika Syksy 2012	Sivumäärä ja liitteet 29+1
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lakien ja kirjallisuuden avulla, miten lasta voidaan kuulla tuomioistuimessa huoltoriita-asioissa. Lapsen kuulemista oli tarkoitus selvittää lapsen edun näkökulmasta.</p> <p>Lasta ei tarvitse kuulla tuomioistuimessa henkilökohtaisesti, koska lapsi ei ole huoltoriita-asioissa asianomistajana. Kuitenkin laki antaa mahdollisuuden lapsen kuulemiseen painavista syistä. Lapsen huolto ja tapaamisoikeuspäätökset tulee tehdä lapsen edun mukaisesti. Lapsen etua ei voida yksiselitteisesti määrittää, joten tuomioistuimen harkittavaksi jää jokaisessa tapauksessa se, mikä on lapselle parasta tulevaisuudessa.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin tutkimalla asiaan liittyviä lakeja ja kirjallisuutta. Työn empiriaosuus koostuu perheneuvolatyöntekijöiden ja lastenvalvojien haastatteluista sekä Korkeimman oikeuden ratkaisujen tutkimisesta.</p> <p>Tuomioistuimen pyynnöstä lasta kuullaan yleensä perheneuvolassa tai lastenvalvojan luona. Perheneuvolatyöntekijät ja lastenvalvojat selvittävät, miten huolto- ja tapaamisoikeus toteutuvat parhaiten ja mikä on lapsen edun mukaista.</p>	
Kieli	Suomi
Asiasanat	Lapsen etu, Lapsen kuuleminen tuomioistuimessa
Säilytyspaikka	☒ Verkkokirjasto Theseus ☐ Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

School Business	Degree Programme Business Administration
Author(s) Elina Rönkkö	
Title Hearing of the Under-aged in Maintenance Disputes in Court	
Optional Professional Studies Financial Administration and law	Instructor(s) Hannu Juntunen
	Commissioned by District Court of Kainuu
Date Autumn 2012	Total Number of Pages and Appendices 29+1
<p>The purpose of this thesis was to study legislation and through literature on how children can be heard in court when maintenance disputes are concerned. The child's hearing is dealt with from the child's perspective.</p> <p>Children do not have to be heard in court in person, because in maintenance disputes they are not complainants. However, the law allows a child a hearing for weighty reasons. A child's custody and meeting right order must be made in accordance with the child's best interests. The child's interest cannot be clearly defined, so it is left to the court to consider what is best for the child in the future. The thesis was carried out by examining relevant laws and literature. The empirical part of the work consists of interviews with a family health clinic's workers and child welfare officers, as well as the study of the Supreme Court of decisions.</p> <p>At the court request children are generally heard in the premises of a family health clinic or a child welfare officer. Family Counseling Employees and child welfare officers will explain how maintenance and visiting rights are best organized and what the child's best interest is.</p>	
Language of Thesis Finnish	
Keywords	The child's interests, The child's hearing in court
Deposited at	☒ Electronic library Theseus ☐ Library of Kajaani University of Applied Sciences

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 ALAIKÄISEN ASEMA TUOMIOISTUIMESSA	3
2.1 Taustaa	3
2.2 Päätöksenteko	4
2.3 Täytäntöönpano	5
3 LAPSEN HUOLTO JA TAPAAMISOIKEUS	7
3.1 Huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva sääntely	7
3.2 Huolto- ja tapaamisasiat tuomioistuimessa	8
4 LAPSEN KUULEMINEN	10
4.1 Kuuleminen huoltoriita-asioissa	10
4.2 Kuuleminen tuomioistuimessa	11
4.3 Viranomaisten näkemyksiä lapsen kuulemisesta	13
5 LAPSEN ETU	14
5.1 Lapsen etu lainsäädännössä ja oikeuskirjallisuudessa	14
5.2 Viranomaisten näkemyksiä lapsen edusta	15
5.3 Lapsen etuun liittyviä Korkeimman oikeuden ennakkotapauksia	16
5.3.1 Määräaikoihin sovittu tapaaminen	16
5.3.2 Lapsen vai vanhemman tapaamisoikeus?	18
5.3.3 Lähestymiskiellon ja lapsikaappauksen uhan vaikutus tapaamisiin	20
5.3.4 Tapaamisten matkakulut	21
5.3.5 Huollon ja asumisen määräytyminen	22
6 YHTEENVETO JA POHDINTA	24
LÄHTEET	27
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä selvitetään lakien ja kirjallisuuden avulla, miten lasta voidaan kuulla huoltoriita-asioissa. Tutkimuskysymyksinä ovat ”Miten lasta kuullaan tuomioistuimessa?” ja ”Mikä on lapsen etu kuulemisessa?”. Työn tarkoituksena on tutkia ja selvittää lapsen edun kannalta paras tapa kuulla lasta. Lapsen etu ei ole yksiselitteinen. Lapsen etu kuuluu olennaisena asiana aiheeseen, jota käsitellään omana osa-alueenaan.

Lapsen etua pyritään pohtimaan tässä työssä Korkeimman oikeuden ratkaisujen perusteella. Lapsen etuun liittyvissä asioissa oikeuskäytäntöjä on runsaasti. Työn kannalta olen valinnut viisi keskeisintä tapausta arviointiin. Työssä ei ole tarkoitus selvittää sitä, määrätäänkö lapsi helpommin isälle vai äidille.

Tapaamis- ja huoltoriita-asioiden toimintaympäristö on muuttunut kansainvälistymisen myötä. Avioliittoja solmitaan yhä enemmän eri maasta tulevien kanssa. Erotilanteessa lapsista riidellessä esille tulee näin myös sellaisia asioita, missä toinen osapuoli haluaa viedä lapsen omaan kotimaahansa.

Opinnäytetyöni aiheen sain toimeksiantona Kainuun käräjäoikeudesta. Olin siellä työharjoittelussa kevään 2012. Opinnäytetyön aiheen miettiminen lähti omasta kiinnostuksesta huoltoriita-asioihin. Seurasin harjoitteluajanani huoltoriita-asioiden käsittelyä ja pohdin asioita tuomareiden kanssa.

Työn empiriaosuus on toteutettu haastattelemalla perheneuvolan työntekijöitä sekä lastenvalvojaa. Heiltä sain työhöni laajemman näkökulman siitä, mitä lapsen kuuleminen huoltoriita-asioissa tarkoittaa. Tässä opinnäytetyössä käsittelen myös Korkeimman oikeuden ennakkotapauksia lasten huoltoriita-asioissa.

Lapsi ei ole asianomistaja huoltoriita-asioissa. Lasta ei siis tarvitse kuulla tuomioistuimessa. Lapsella on kuitenkin perustuslain 2 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan oikeus saada vaikuttaa itseään koskevissa asioissa kehitystään vastaavasti. Lapsen mielipide tulee ottaa huomioon, kun ratkaistaan huoltoa koskevaa asiaa.

Huoltoriita-asioita ratkaistaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, miten huolto ja tapaamisoikeus toteutuvat parhaiten tulevaisuudessa. Lapsen huollossa pyritään turvaamaan lapselle hänen tarpeidensa ja toiveidensa mukainen kehitys ja hyvinvointi.

Työssäni etenen kertomalla ensin kappaleessa kaksi alaikäisen asemasta tuomioistuimessa. Kappaleessa kolme käsittelen huoltoa ja tapaamisoikeutta. Sen jälkeen siirryn lapsen kuulemisen kautta lapsen etuun. Lapsen etu-osiossa olen ottanut käsiteltäväksi Korkeimman oikeuden ennakkotapauksia lapsen huoltoriita-asioissa.

2 ALAIKÄISEN ASEMA TUOMIOISTUIMESSA

Lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin kuuluu oikeus tulla kuulluksi sekä ilmaista näkemyksensä häntä koskevassa asiassa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Jo perustuslaissa 2 luvun 6 §:n 3 momentissa on säädetty, että lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada itseään koskevissa asioissa vaikuttaa kehitystään vastaavasti. (Aaltonen 2009, 257.)

2.1 Taustaa

Avioeron yhteydessä tavoitteena on pitää lapsen asema mahdollisimman muuttumattomana. Lapsen ja vanhempien suhde toisiinsa pyritään säilyttämään. Tämä periaate heijastuu lapsen huoltoa, elatusta ja holhousta koskevista määräyksistä. (Arajärvi & Koski 1986, 134.)

Useita lapsen asemaa koskevia lakeja säädettiin 1970 - 80 luvuilla. Vuonna 1976 voimaan tulivat isyyslaki (704/1975) ja laki huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (523/1975). Seuraavana vuonna voimaan tuli laki lapsen elatuksen turvaamisesta (182/1977). Vuoden 1984 alussa uudistettiin lapsen huoltoa (361/1983) ja holhousta (368/1983) sekä lastensuojelua (683/1983) koskevat säädökset. Lakien sisältöön vaikuttivat yhteiskunnassa ja perhekäsityksessä tapahtuneet muutokset. Lasta koskevassa päätöksenteossa annettiin enemmän merkitystä lapsen tahdolle ja mielipiteelle. Lapsi alettiin nähdä itsenäisenä yksilönä. (Aaltonen 2009, 15; Litmala 2002, 42.)

Lapsia koskevan lainsäädännön uudistusten taustalla oli uudenlainen käsitys lapsen oikeuksista ja edusta sekä lasten välisestä tasa-arvosta. Haluttiin perustaa yhdenvertaisuuden periaatteelle lapsen oikeudellista asemaa jäsentävät yksityisoikeudelliset säännökset. Lainsäädännön tavoitteena oli selkeästi lasten tasa-arvo. Sosiaalilautakunta on tullut keskeiseen asemaan lapsilainsäädännön muutosten myötä. Sosiaalilautakunnalla on usein keskeinen rooli myös huoltoriita-asioissa. (Litmala 2002, 42.)

Lapsilainsäädännön uudistuksen myötä lapsi ei ole enää alistussuhteessa vanhempiinsa nähdessä siten, että määräysvalta lapsen asioista on vain vanhemmilla. Ensisijainen päätösvalta lapsen asioista on kuitenkin edelleen vanhemmilla. Nykyisen lain lähtökohtana on se, että

lapsella on oikeus saada sellaista huolenpitoa, joka vastaa niitä tavoitteita ja periaatteita mitkä ovat laissa asetettu huollolle. (Litmala 2002, 43.)

Lapsen etu asetettiin ensisijaiseksi kriteeriksi vuonna 1984 voimaan tullessa laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Sovinnollisen ratkaisun saavuttaminen on tavoitteena huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa päätöksissä. Lapsen oma tahto ja toivomukset tulee ottaa huomioon, oli päätöksen tekijänä vanhemmat tai viranomaiset. (Aaltonen 2009, 15.)

Tuomioistuimessa voidaan sovittelaa lapsen asemaa ja oikeutta koskevista asioista lapsen elästä, huoltoa ja tapaamisoikeutta. Näissä sovinnon vahvistamiseen tuomioistuimen on huomioitava lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta sekä lapsen elästä annetun lain säännökset. (Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa 29.4.2011/394)

2.2 Päätöksenteko

Lapsen huolto- ja tapaamisasiat voidaan laittaa vireille joko hakemuksella tai haasteella. Hakemus laitetaan asumus- tai avioeron yhteydessä, haaste erillisessä oikeudenkäynnissä. (Helminen 1986, 71.)

Lapsen huoltoa ja tapaamista koskevat asiat poikkeavat tavallisista riita-asioista monin tavoin. Tuomioistuin ratkaisee tavallisessa riita-asiaa menneisyydessä syntyneen riidan, mutta lapsen huoltoa ja tapaamista koskeva asia voidaan tuoda tuomioistuimeen olosuhteiden muuttuessa yhä uudelleen. Tuomarin rooli on aktiivisempi huoltoasioissa kuin tavallisissa riita-asioissa, koska hänen tulee huolehtia siitä, että lapsen etu toteutuu. (Aaltonen 2009, 17–18.)

Huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa lapselle itselleen ei ole muodollisesti annettu puhevaltaa. Ei ole myöskään kiinteätä sääntöä siitä mikä merkitys lapsen omalle mielipiteelle tulee antaa huoltoa koskevaa asiaa ratkaistaessa. Siihen tulee kuitenkin kiinnittää huomiota, miten huolto ja tapaamisoikeus parhaiten toteutuvat vastaisuudessa. Lapsen huollon tarkoituksena on turvata hänen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi.

Lapsen mielipide tulee selvittää, jos

- vanhemmat eivät ole yksimielisiä asiasta
- lapsi on muun henkilön kuin huoltajansa hoidettavana
- on muuten pidettävä aiheellisena lapsen edun kannalta.

Lapsen toivomukset ja mielipide voidaan selvittää vain, jos se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. (Savolainen 1984, 207-208.)

Oikeuskäytännön mukaan lapsen kuuleminen mielletään usein lapsen tahdon selvittämiseksi. Lapsen tahto samaistetaan usein lapsen etuun. Käsitteet lapsen tahto, etu ja kuuleminen eivät kuitenkaan ole sama asia. Lasta kuultaessa hänellä ei ole velvollisuutta ilmaista tahtoaan tai mielipidettään, mutta usein se kuitenkin tulee kuulemisessa ilmi. Jos lapsen tahto on ristiriidassa muun oikeudenkäyntiaineiston kanssa ja voidaan osoittaa, että se ei ole lapsen edun mukainen, se ei voi silloin olla ratkaisevana päätöksenteon kriteerinä. (Aaltonen 2009, 258.)

Lähtökohtana lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa on, että suuri osa tiedosta, jonka avulla lapsen etua huoltoratkaisuja tehdessä arvioidaan, saadaan sosiaalilautakunnan selvityksestä. Asian ratkaisemisen kannalta selvitys on siis ensiarvoisen tärkeä, koska suurin osa huoltopäätöksistä tehdään lausuntojen mukaan. (Litmala 2002, 49.)

2.3 Täytäntöönpano

Täytäntöönpanon tarkoitus on toteuttaa lapsen huollon ja tapaamisoikeuden järjestely. Täytäntöönpano on lähtökohtaisesti lapsen edun mukainen, koska se toteutetaan sen mukaan, miten oikeudenkäynnissä tai sosiaaliviranomaisten antamassa vanhempien sopimuksen vahvistuksessa on todettu olevan lapsen edun mukaista. (Helin, Linna & Rintala 1997, 58.)

Kun käytetään virka-apua, ei aina ole kyse lapsen parhaasta. Virka-apumenettelyssä suojataan perhe-elämää ja palautetaan se lailliselle kannalle. Lapsi ei ole täytäntöönpanoasiassa asianosainen, eli hän ei voi käyttää siinä määräysvaltaa. Täytäntöönpanoon ei voi kuitenkaan

ryhtyä vastoin 12 vuotta täyttäneen lapsen tahtoa. Myös nuoremmalla lapsella on oikeus esittää täytäntöönpano sitä vastustamalla, jos hänen katsotaan olevan niin kehittynyt, että hänen tahtoonsa voidaan kiinnittää huomiota. (Helin, Linna & Rintala 1997, 60–61.)

Täytäntöönpanossa tulee toimia lapsen edun mukaisesti. Täytäntöönpanoasiassa lapsen kuulemisella voi olla merkitystä riippumatta lapsen iästä. Pieni lapsi voi ilmaista käyttäytymisellään sellaisia asioita, joilla on merkitystä pohdittaessa sitä, tuleeko täytäntöönpano hylätä lapsen edun vastaisena. Jos alle 12-vuotiasta lasta kuullaan, on tapauskohtaisesti selvitettävä, onko lapsi riittävän kypsä käyttämään kielto-oikeuttaan. (Helin, Linna & Rintala 1997, 60–61.)

3 LAPSEN HUOLTO JA TAPAAMISOIKEUS

Huoltajan tehtävänä on päättää lapsen hoidosta, kasvusta, kasvatuksesta, asuinpaikasta ja muista lasta koskevista asioista. Lapsen elatukseen kuuluu lapsen aineellisen hyvinvoinnin turvaaminen. Elatuksesta vastaa huoltaja. Lapsen tulee saada riittävä elatus. Vanhemmalla on elatusvelvollisuus, vaikka lapsi ei asuisikaan hänen luonaan. Lapsen holhous on lapsen omaisuuden hoitamista. (Arajärvi & Koski 1986; 135, 138–140.)

Lapsen vanhemmat voivat sopia tapaamisoikeudesta ja heidän tulee pyrkiä siihen, että tapaamisoikeus toteutuu. Tapaamisoikeussopimus tulee tehdä kirjallisena, jos sille haluaa sosiaalilautakunnan vahvistuksen. Tuomioistuimien voi myös päättää lapsen tapaamisoikeudesta. Tuomioistuimen tulee antaa tarkemmat määräykset tapaamisen ja luonapidon ehdoista. Molempien tulee ottaa lapsen etu ja lapsen omat toivomukset huomioon päätöstä tehdessään. (Arajärvi & Koski 1986; 140–141.)

”Yhteishuoltoa pidetään pääsääntönä ja vanhempien lähes ehdottomana lapsen kohdistuvana velvollisuutena myös eron jälkeen. Lapsella on näin oikeus saada huoltoa kummaltakin vanhemmaltaan.” (Gottberg 1999, 27.)

3.1 Huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva sääntely

Lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 2 §:n mukaan tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapsen oikeus pitää yhteyttä ja tavata sitä vanhempaansa, jonka luona lapsi ei asu. Lain mukaan lapsen huolto ja tapaamisoikeus on ratkaistava lapsen edun mukaisesti. Lapsen omat toiveet ja mielipide tulee selvittää ottaen huomioon lapsen ikä ja kehitystaso. Sopimus tulee tehdä kirjallisesti ja sosiaalilautakunta vahvistaa sen. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.)

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi sekä lapsen ja hänen vanhempiensa välille myönteiset ja läheiset ihmissuhteet. Näin myös tapaamisoikeuden tavoitteena on toimia lapsen huoltoa täydentävänä ja tukevana järjestelynä. (HE 224/1982, 4–5.)

Hallituksen esityksen mukaan alaikäisen lapsen huoltoon sisältyy hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Siihen kuuluu myös turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. (HE 224/1982, 5.)

Hallituksen esityksessä on korostettu erityisesti sitä, että lapsen tulee saada osakseen ymmärtämystä turvaa ja hellyyttä. Tärkeänä asiana lakiehdotuksessa pidetään lapsen tukemista itenäistymiseen sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuistumiseen. (HE 224/1982, 5.)

Hallituksen esityksen mukaan tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä sekä läheiset ihmissuhteet molempiin vanhempiinsa. Tapaamisoikeuden tavoitteena on toimia lapsen huoltoa tukevana ja täydentävänä järjestelynä. (HE 224/1982, 5.)

3.2 Huolto- ja tapaamisasiat tuomioistuimessa

Lapsen huoltoa ja tapaamista koskevat asiat ovat hakemusasioita. Valtaosa huolto- ja tapaamisasioista ei enää ohjaudu tuomioistuimeen lainkaan, vaan sosiaalitoimi voi vahvistaa päätökset. Tuomioistuin antaa päätöksen vain pyynnöstä. Jos lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia pannaan vireille itsenäisenä hakemusasiana, sen oikeuspaikka on tuomioistuin. (Gottberg 1999, 123–124.)

Jos huoltoasia on riitautunut, se käsitellään tuomioistuimessa riita-asiaain käsittelyjärjestyksessä. Tuomioistuimissa käsittelijän tulisi olla kokenut tuomari, koska huoltoasiat vaativat niin monipuolista harkintaa ja kokemusta. Huoltoasioita ei siis tulisi antaa notaarien ratkaistavaksi. Tuomioistuinlaitos antaa itsestään ulospäin paremman kuvan, jos huoltoasioita ratkaisevat kokeneet tuomarit tuomioistuinharjoittelijoiden sijaan. Notaareilla ei vielä ole tarpeeksi ammattitaitoa ja kokemusta johtaa sovintokeskusteluja tai arvioida lapsen etua. (Aaltonen 2009, 18–19.)

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetyn lain 10 §:n mukaan tuomioistuimen tulee ratkaista asia vanhempien sopimalla tavalla, jos ei ole syytä epäillä ratkaisun olevan lapsen edun vastainen. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.)

Tuomioistuinta ohjaavia Korkeimman oikeuden ratkaisuja on vähän, koska huolto- ja elatusasiat kuuluvat pääosin alioikeuteen. Tämän vuoksi käräjä- ja hovioikeuksien oikeuskäytäntö vaihtelee eri osissa maata. Tätä on parannettu eri hovioikeuspiireissä tehdyillä laatuhankeilla sekä oikeusministeriön ohjeilla. (Aaltonen 2009, 16.)

Lapsen huollon tulee turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Tässä tulee ottaa huomioon lapsen yksilölliset tarpeet ja toivomukset. Lapselle tulee antaa hyvä hoito ja kasvatust sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle tulee antaa turvallinen kasvuympäristö sekä koulutus, joka vastaa lapsen taipumuksia ja toivomuksia. Vanhempien yhteishuoltoa pidetään ensisijaisena riippumatta siitä asuvatko vanhemmat yhdessä vai erikseen. (Aaltonen 2009, 28; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.)

Lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 9 §:n mukaan tuomioistuin voi päättää lapsen huollon molemmille vanhemmille yhteisesti; lapsen asumaan toiselle vanhemmalle, jos he eivät asu yhdessä; lapsen huollon yksin toiselle vanhemmalle; lapsen huollon vanhempien ohella tai sijasta jollekin muulle tähän suostumuksensa antaneelle henkilölle sekä sen, että lapsella on oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempaansa, jonka luona lapsi ei asu. Lain 10 §:n mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia tulee ratkaista ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti. Lain 11 §:n mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa on selvitettävä lapsen omat toivomukset ja mielipide sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista, jos vanhemmat eivät ole asiasta yksimieliset. Lapsen mielipide tulee selvittää hienovaraisesti ottaen huomioon lapsen kehitysaste sekä niin, että siitä ei aiheudu haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa välille. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.)

4 LAPSEN KUULEMINEN

Lapsen kuulemisen tarkoitus vaihtelee eri prosesseissa. Huolto- ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa tarkoituksena on varata lapselle tilaisuus hänen toivomustensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen. Lasta tulee kuulla hienovaraisesti eikä hänen suhdettaan vanhempiinsa saa vahingoittaa. Lapsen kuuleminen tapahtuu ensisijaisesti hänen omien tarpeidensa vuoksi eikä siksi, että kerätään todistusaineistoa vanhempien oikeudenkäyntiä varten. (Aaltonen 2009, 258–259.)

Lastensuojelulain mukaan lapsen mielipide tulee selvittää ja ottaa huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lisäksi 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää puhevaltaa huoltajan ohella. (Aaltonen 2009, 258.)

4.1 Kuuleminen huoltoriita-asioissa

Lapsen kuuleminen voi olla lapselle ristiriitainen, ahdistava ja traumaattinen tapahtuma. Vanhemmat voivat painostaa lasta hänen kuulemisensa osalta. Vanhempien huoltoriita-asiat ovat lapselle raskaita. Lasta tulee suojata, eikä vastuuta saa säilyttää hänelle. (Aaltonen 2009, 259.)

Lapsella ei ole asianosaisasemaa huoltoriitaoikeudenkäynnissä. Lapsen itsenäisestä puhevaltasta huoltoriidassa on pohdittu valmisteltaessa lakia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, mutta siitä on luovuttu ja sen sijasta korostettu lapsen kuulemistä. (Aaltonen 2009, 138.)

Lainsäätäjä on ottanut pidättyväisen kannan lapsen henkilökohtaiseen kuulemiseen perusteina erityisesti se, että lapsi ei saa tahtomattaan joutua vanhempien välillä vallitsevien ristiriitojen osapuoleksi tai tilanteisiin, joissa joutuisi esittämään mielipiteitä vanhempiensa soveltuvuudesta huoltajiksi. (Gottberg 1999, 138.)

Tuomioistuimen tulee hankkia selvitys lasta koskevassa asiassa sosiaalilautakunnalta, jos katsoo sen olevan tarpeen asian ratkaisemisen kannalta. Tuomioistuimen tulee huolehtia päätöksenteossaan lapsen edun toteutumisesta sekä otettava lapsen toiveet ja mielipide huomioon. (Aaltonen 2009, 138 – 139; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.)

Lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 11 §:n mukaan lapsen omat toivomukset on selvitettävä sillä tavalla kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Lapsen mielipide tulee selvittää hienovaraisesti huomioiden lapsen kehitysaste. Kuuleminen ei saa aiheuttaa haittaa lapsen ja hänen vanhempiensa suhteelle. Lain 15 §:n mukaan lasta voidaan kuulla tuomioistuimessa henkilökohtaisesti vain silloin, jos se on asian ratkaisemisen kannalta painavista syistä välttämätöntä ja jos lapsi siihen suostuu. Kuulemisesta ei saa aiheutua lapselle haittaa. Lain 16 §:n mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa tuomioistuimen on hankittava selvitys sen kunnan sosiaalilautakunnalta, missä asianosaisilla on asuinpaikka, jos se on asian ratkaisemisen kannalta tarpeellista. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.)

Lastensuojelulain 20 §:n mukaan lapsen toivomukset ja mielipide tulee selvittää hienovaraisesti ja ottaa ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Kun lapsi on kaksitoistavuotias, hänelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi sellaisessa lastensuojeluasiassa, joka koskee häntä itseään. Mielipiteen selvittäminen voidaan jättää tekemättä vain, jos se vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se voidaan katsoa tarpeettomaksi. Selvitettäessä lapsen mielipidettä, hänelle ei saa antaa hänen kehitystään vaarantavia tietoja tai sellaisia tietoja, jotka ovat vastoin hänen yksityistä etuaan. Lain 21 §:n mukaan kaksitoistavuotiaalla on oikeus käyttää puhevaltaa itseään koskevassa asiassa huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Lapsen mielipiteen selvittämisen perusedellytyksenä lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta mukaan on se, että selvittäminen on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Eli kyseisessä laissa ei ole asetettu ikärajaa, vaan se tulee miettiä kussakin tilanteessa erikseen. (Helminen 1986, 97.)

4.2 Kuuleminen tuomioistuimessa

Lasta ei lain mukaan kuulla tuomioistuimessa, koska lapsi ei ole huoltoriita-asiassa osapuolena. Kuitenkin laki antaa mahdollisuuden lapsen kuulemiseen painavista syistä. Lapsen kuulemisessa tulee ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitystaso. Kuuleminen ei saa vaikuttaa lapsen kehitykseen eikä lapsen ja vanhempien väliseen suhteeseen negatiivisesti. Lapsen mielipidettä selvittäessä tulee toimia hienovaraisesti. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.)

Lapsen kuuleminen pyritään järjestämään pääkäsittelyn ulkopuolelle. Lapsen jännitystä pyritään vähentämään toteuttamalla kuuleminen mahdollisuuksien mukaan tuomioistuimen ulkopuolella. Kuuleminen voidaan järjestää esimerkiksi valmistelu-salissa tai tuomarin työhuoneessa. (Aaltonen 2009, 272.)

Tuomari voi vähentää lapsen jännitystä kertomalla kuulemisen alussa itsestään ja omasta työstään sekä kyselemällä lapselta yleisiä asioita. Kuulemisen onnistumisen kannalta on tärkeää, että lapsi tuntee olonsa turvalliseksi ja hänet saadaan rentoutumaan. (Aaltonen 2009, 273.)

Lapselle tulee kertoa heti keskustelun alussa, mistä oikeudenkäynnissä on kyse ja miksi lasta kuullaan. Asiat täytyy selittää lapselle ymmärrettävällä kielellä. Tuomarin tulee olla neutraali ja tasapuolinen kertoessaan vanhempien erimielisyydestä. (Aaltonen 2009, 273.)

Anna-Kaisa Aaltosen mukaan keskustelun sisältöön vaikuttaa lapsen ikä, olosuhteet ja riidan kohteet. Lapsen kanssa tulee keskustella kuitenkin aina hänen elämäntilanteestaan kuten perheenjäsenistä, lapsen kodista, koulunkäynnistä, kavereista, harrastuksista ja niin edespäin. Jos lapsi on halukas, hänen kanssaan voidaan puhua vanhempien erosta ja sen seurauksista lapsen elämässä. Jos keskustelu saa lapsen ahdistumaan, sitä ei pidä jatkaa. Lapselle tulee antaa tilaisuus kysymyksien esittämiseen. Lapsen kertomat asiat kannattaa varmistaa toistamalla ajatus omin sanoin. (Aaltonen 2009, 273–274.)

Lapsen kuulemisen sisältö tulee kertoa vanhemmille. Tämä tehdään vapaamuotoisesti heti kuulemisen jälkeen. Lapsen kertomuksen sisältö kerrotaan niin, että se ei vahingoita lapsen ja hänen vanhempiensa välistä suhdetta eikä saata lasta muutoin vaikeaan tilanteeseen vanhempiinsa nähden. Jos lapsi on kertonut hyvin kielteisiä mielipiteitä vanhemmistaan, kertomusta on hyvä pehmentää, eikä kertoa kaikkea sanasta sanaan. Koska vain julkituotuja seikkoja voidaan käyttää päätöksenteossa, tulee kaikki asian ratkaisun kannalta olennaiset asiat ilmoittaa avoimesti. Vanhemmille annetaan tilaisuus kommentoida lapsen kertomusta. (Aaltonen 2009, 274.)

Lapsen kuulemisen dokumentointi voidaan tehdä tuomarin tai sihteerin tekemien muistiinpanojen pohjalta tai äänittämällä. Äänitystä ei ole kuitenkaan hyvä käyttää, jos se jäykistää tilannetta tai lapsi kokee sen hankalaksi. (Aaltonen 2009, 274.)

4.3 Viranomaisten näkemyksiä lapsen kuulemisesta

Lastenvalvoja Eeva-Liisa Keräsen mukaan lasta ei yleensä kuulla, vaan jututetaan vanhempia ja sitä kautta katsotaan, mikä olisi lapselle parasta. Tilannekohtaisesti tulee kuitenkin katsoa, onko lasta tarpeellista kuulla. Lastenvalvoja voi kuulla vanhempia lapsia, eli 14 – 16-vuotiaita. Nuorempien lasten kuuleminen tapahtuu perheneuvolassa. Lapsen mielipide otetaan huomioon paremmin, jos lapsi spontaanisti kertoo, kumman vanhemman luona haluaa asua. Lastenvalvoja voi joissakin tapauksissa tehdä myös kotikäyntejä, mutta yleensä kuuleminen tapahtuu lastenvalvojan luona. (Keränen. 2012. Liite 1.)

Perheneuvolassa työskentelevät sosiaalityöntekijä Eija Airaksinen ja psykologi Terttu Markkanen kertoivat, että lapsen kuulemisessa käytetään työparia, josta toinen on yleensä psykologi. Toinen työntekijöistä jututtaa lasta tai lasta ja vanhempia ja toinen kirjaa asiat koneelle. Näin toimitaan sen vuoksi, että toiminta on luotettavampaa ja myös työntekijän oman oikeusturvan takia. Lapsen kuulemiseen pyyntö tulee lastenvalvojilta. Kuulemisessa seurataan lapsen toimintaa molempien vanhempien kanssa ja kummankin kanssa erikseen. Kuulemisessa seurataan sitä, miten vanhempien ja lapsen välinen suhde toimii. Lasta seurataan myös hänen leikkiessä vanhempiensa kanssa. Näin voidaan seurata sitä, miten vanhempi ottaa lapsen huomioon sekä ilmapiiriä ja vuorovaikutusta heidän välillään. Joskus voidaan myös kuulla erikseen vanhempia ja lasta niin, että lasta jututtanut työntekijä ei näe vanhempia ollenkaan. Lasta voidaan kuulla ilman vanhempia yleensä esikouluikäisestä lähtien. Pienen lapsen kertomuksien luotettavuutta tulee kuitenkin arvioida, koska vanhemmat ovat voineet käskää lapsen kertoa tietyllä tavalla. Kuulemisen aluksi lapselle tulee kertoa, miksi hän on kuultavana. Lapsen on tärkeä myös tiedostaa se, että hänen kuulemisellaan ei ole vaikutusta päätökseen. Näin siksi, että lapsi ei ottaisi paineita, että sanoisi jotain väärää. Perheneuvolassa kuullaan myös yläasteikäisiä lapsia. Heidän kertomuksensa otetaan paremmin huomioon. Lapsen kehitystaso tulee kuitenkin jokaisessa tapauksessa huomioida. (Airaksinen & Markkanen. 2012. Liite 1.)

5 LAPSEN ETU

Lapsen etu on lapsen kannalta paras ratkaisu kussakin tilanteessa. Lapsen edun määrittely voi olla vaikeaa, koska eri ihmisillä on eri käsitykset siitä, mikä on lapselle hyväksi. Kun pohditaan lapsen etua, tulisi pystyä ajattelemaan nykyhetkeä pidemmälle. (Ensi ja turvakotienliitto. 2012.)

5.1 Lapsen etu lainsäädännössä ja oikeuskirjallisuudessa

Lastensuojelulain 4 §:n mukaan lapsen etua arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota eri toimenpidevaihtoehtoihin sekä ratkaisuihin ja miten ne mahdollistavat lapselle tasapainoisen kehityksen, hyvinvoinnin ja toimivat ihmissuhteet sekä mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä. Lapsen tulee saada sellainen koulutus, joka vastaa hänen taipumuksiaan ja toivomuksiaan. Lapsen tulee saada turvallinen kasvuympäristö sekä ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus. Lasta tulee tukea itsenäistymisessä ja auttaa kasvamaan vastuullisuuteen sekä antaa mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omissa asioissaan. Lapsen kielellinen, kulttuurillinen ja uskonnollinen tausta tulee huomioida. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Lapsen etu ei ole yksiselitteinen. Psykologi Ulla Kulmala toteaa lapsen edusta, että lapsen etua ei ole käsitteenä yleisestikään määritelty, vaikka lapsia koskevissa päätöksissä se onkin olennainen seikka. Lapsen edun käsitys hänen mielestään vaihtelee riippuen työntekijöiden koulutustaustasta ja kokemuksesta. (Aho, Kulmala, Räihä, Porkka & Timlin 1999, 29.)

Lapsen etu ei ole tarkasteltavissa ainoastaan lapsen tai aikuisen puolelta, vaan se on heidän välinen suhde, joka sisältää monia näkökulmia. Lapsen edun mukaista on, että huoltaja turvaa lapsen psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin kussakin lapsen kehitysvaiheessa. Lapsen etu on, että hän pystyy pitämään yhteyttä tärkeisiin ja läheisiin ihmisiin. Vaikka vanhemmilla olisi ristiriitoja keskenään, on lapsen edun mukaista, että he pystyvät sopimaan lapsensa asioista niistä huolimatta, eikä lapsen tarvitse ratkaista vanhempien välisiä riitoja. Lapsen kuulemisesta tulee ottaa huomioon hänen kehitystasonsa eikä kuuleminen saa aiheuttaa lapselle lisärasitusta. Lapsen etua ei tule ratkaista pelkästään yhden asian perusteella. On lapsen edun mukaista, että hänellä on yksi asuinpaikka, eli selkeästi yksi koti, josta hän voi pitää yhteyttä myös toiseen vanhempaansa. Lapsen asioita tulee selvittää tiedollisesti ja taidollisesti

kokeneet asiantuntijat. Lapsen asioista päättävien henkilöiden tulee tietää valittavissa olevat vaihtoehdot ja pystyä vertailemaan niitä. (Aho, Kulmala, Räihä, Porkka & Timlin 1999, 2.)

Lapsen etua punnittaessa tulee ottaa huomioon se, että lapsen tahto ei aina ole hänen etunsa mukainen, joten se ei voi olla ratkaiseva päätöksenteon kriteeri, jos muusta oikeudenkäyntiaineistosta käy ilmi, että lapsen edun toteuttaa parhaiten lapsen tahdosta poikkeava ratkaisu. (Aaltonen 2009, 258)

5.2 Viranomaisten näkemyksiä lapsen edusta

Lastenvalvoja Eeva-Liisa Keräsen mukaan lapsen etu on, että hänen tarpeensa huomioidaan. Lapsen tulee saada läheisyyttä sekä huolenpitoa. Vanhemman tulee olla läsnä ja huolehtia lapsesta. Lasta ei saa pahoinpidellä. Vanhemman tulee huolehtia lapsen koulunkäynnistä ja pystyä olemaan koulun kanssa yhteistyössä. Vanhemmalla pitää olla kykyä ja jaksamista olla lapsen kanssa. Vanhempi on tasapainoinen ja terve. Lapsella on kavereita. Lasta ei saa laiminlyödä. Vanhemman tulee antaa lapselle rajat, mutta olla siitä huolimatta hellä ja huolehtiva. Vanhemman tulee jaksaa murrosikäisen kanssa sekä huolehtia, että nuori ei käytä päihteitä. Vanhempi pystyy ottamaan lapsestaan vastuun. (Keränen. 2012. Liite 1.)

Keränen kertoi, että lapsen etua selvitetään kokonaisvaltaisella haastattelulla. Siinä selvitetään sitä, miten vanhempi pystyy huolehtimaan lapsesta. Vanhemman taustat selvitetään sekä se, onko vanhemmilla kavereita ja millaiset ovat isovanhemmat. (Keränen. 2012. Liite 1.)

Sosiaalityöntekijä Eija Airaksinen ja psykologi Terttu Markkanen kertoivat, että perheneuvolassa lapsen etua arvioitaessa otetaan huomioon seuraavia asioita: vanhemmat pystyisivät olla sovussa keskenään, vanhemmalla on kykyä toimia huoltajana, vanhempien yhteistoiminta, hyvä ja myötävaikutuksinen kyky, vanhempien uudet perhesuhteet, lapsen ikä ja sukupuoli, lapsen oma mielipide, vuorovaikutus ja kiintymyssuhteet, miten toinen vanhempi puhuu lapselle toisesta vanhemmasta, miten vanhempi pystyy tukemaan ja ylläpitämään lapsen suhdetta toiseen vanhempaan. Perheneuvolassa pyritään aina sopuratkaisuun, että ei tarvitsisi mennä oikeuteen asti asiaa ratkaisemaan. (Airaksinen & Markkanen. 2012. Liite 1.)

5.3 Lapsen etuun liittyviä Korkeimman oikeuden ennakkotapauksia

Ennakkopäätöksiä ovat Korkeimman oikeuden ratkaisut ja niihin rinnastettavat lausunnot. Korkein oikeus antaa ennakkopäätöksiä muun lainkäytön ohjaamiseksi ja oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi. Korkein oikeus julkaisee ennakkopäätöksiä sellaisissa asioissa, joissa lait ja asetukset eivät anna selvää vastausta oikeuskysymykseen tai ne ovat sisällöltään tulkinnanvaraisia. (KKO. 2012.)

5.3.1 Määräaikoihin sovittu tapaaminen

Määräaikoihin sovitusta tapaamisesta oli kysymys Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2008:69. Ratkaisu oli äänestyspäätös. Vanhemmat olivat lastensa tapaamisoikeutta koskevassa asiassa sopineet, 13- ja 16-vuotiaiden lastensa oikeudesta tavata äitiään sekä tapaamisten ajankohdista ja vähimmäismääristä. Lapset olivat kärjäoikeudessa heitä kuultaessa toivoneet tapaamisoikeuden järjestyvän ilman tapaamisia koskevia yksityiskohtaisia määräyksiä. Kysymys siitä, oliko aihetta olettaa, että vanhempien sopimus näiden määräysten osalta oli vastoin lasten etua.

Lohjan kärjäoikeus käsitteli huolto- ja tapaamisoikeudetta koskevan sopimuksen. Maija ja Juhani K olivat sopineet, että lasten huolto oli yhteinen molemmilla vanhemmilla ja lapset asuivat isänsä luona. Tapaamisoikeuden osalta he olivat sopineet tarkat ajat.

Maija ja Juhani K olivat asuneet suhteellisen lähellä toisiaan Karjalohjalla siihen saakka, kunnes Maija K oli muuttanut Lohjalle. Muuton jälkeen lapset olivat asuneet käytännössä pelkästään isän luona.

Kärjäoikeus oli kuullut lapsia henkilökohtaisesti pääkäsittelyn ulkopuolella. Lapset olivat toivoneet, että tapaamis- ja luonapito- ajat eivät olisi tarkkaan kellonaikoihin sidottuja. He olivat kertoneet arvostavansa vapaata oikeuttaan tavata äitiään ja asua tämän luona vapaasti vanhempien ja lasten sopimalla tavalla ilman, että tapaamisia ja äidin luona asumista rajoittivat kellonajat. Heillä oli, tapaamis- ja luonapitoa koskevan sopimuksen lakattua olemasta voimassa, ollut useita vuosia aikaa sopeutua tähän menettelyyn. Pojat olivat pitäneet tätä hyvin toimivana. Kärjäoikeus siis ilmoitti Maija ja Juhani K:lle, että heidän sopimustaan ei voitu hyväksyä, koska se on lasten toiveiden vastainen.

Pyry oli 16-vuotias ja Onni 13-vuotias. Käräjäoikeus totesi, että pojat olivat heitä kuultaessa osoittautuneet hyvin kehittyneiksi sekä rationaalisesti, itsenäisesti ja tasapuolisesti ajatteleviksi nuoriksi. Näiden seikkojen vuoksi heidän omille mielipiteilleen tuli panna erityinen paino.

Käräjäoikeus totesi, että tapaamiset ja luonapidot Maija K:n luona tapahtuivat luontevimmin ja lasten etu parhaiten huomioon ottaen siten, etteivät ne olleet sidotut tiettyihin määräaikaikoihin. Käräjäoikeus määräsi, että lapset tapasivat ja olivat vanhempiansa luona vuorotellen keskenään tarkemmin sopimiensa yksityiskohtien mukaisesti pyhä- ja loma-ajat. Sovinnon käräjäoikeus vahvisti siltä osin, että lapset saavat tavata äitiään ja olla tämän luona niin paljon kuin haluavat. Muilta osin käräjäoikeus hylkäsi vaatimukset.

Maija K valitti Turun hovioikeuteen ja vaati hänen ja Juhani K:n sovintosopimuksen mukaisista tapaamis- ja luonapito-oikeutta koskevat määräykset vahvistettaviksi. Vaatimuksensa perusteluina hän lausui, että vanhempien asiana oli päättää ja sopia lasten tapaamisista eikä päätösvaltaa voitu siirtää lapsille sekä sen että käräjäoikeuden päätös ei ollut täytäntöönpanokelpoinen. Juhani K vaati valituksen hylkäämistä. Hän vetosi siihen, että lasten ikään nähden tapaamis- ja luonapito-oikeuden määrittelyn tuli olla sisällöltään väljä, koska lapset itse ratkaisivat tapaamis- ja luonapito-oikeuden laajuuden eikä sitä voitu vastoin heidän tahtoaan toteuttaa toisensisältöisenä. Tapaamis- ja luonapito-oikeuden täytäntöönpanokelpoisuudella ei ollut käytännön merkitystä. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden päätöstä.

Korkein oikeus kumosi hovioikeuden ja käräjäoikeuden päätökset siltä osin kuin niissä oli määrätty, että lapset tapaavat vanhempiaan ja ovat näiden luona vuorotellen keskenään tarkemmin sopimiensa yksityiskohtien mukaisesti pyhä- ja loma-ajat. Perusteluina päätökselle oli, että tapaamisoikeuden vahvistamista koskeva sääntely lähtee siitä, että tapaamisoikeudesta määrätään vanhempien sopimalla tavalla, jollei lapsen edusta muuta johdu. Lähellä täysi-ikäisyyttä olevalla nuorellakaan ei ole oikeutta itse määritellä sitä, minkä sisältöinen tapaamisoikeus tulee olla. Kun vanhemmat ovat yksimielisiä tapaamisoikeuden sisällöstä, ei lapsen mielipidettä ole edes tarpeen selvittää. Siinäkin tapauksessa, kun lapsen mielipide selvitetään, tulee ottaa huomioon se, millaisella määräyksellä voidaan parhaiten turvata lapselle kuuluvien oikeuksien toteutuminen myös mahdollisessa ristiriitatilanteessa.

Tapaamisoikeusratkaisun tulee olla tarvittaessa täytäntöönpantavissa. Täytäntöönpanokelpoisuudella turvataan lapsen oikeus myös mahdollisessa ristiriitatilanteessa tavata sitä vanhempansa, jonka luona hän ei asu. Tämä on siis lapsen edun mukaista. Jos vastuu tapaamisista ja niiden toteutumisista jää vanhempien ristiriitojen seurauksena lapselle itselleen, se ei ole lapsen edun mukaista. Lasta ei saa asettaa sellaiseen tilanteeseen, jossa hänen tulisi itse päättää asemastaan vanhempien välisissä riitaisuuksissa. Tarkat kellonajatkaan eivät rajoita Pyyry ja Onnin ikäisten lasten mahdollisuutta itse viime kädessä päättää haluamiensa tapaamisten ajankohdista, koska 12 vuotta täyttäneen lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä vastoin lapsen tahtoa. Maija ja Juhani K:n yksimielisesti tekemä sopimus ei siis ole tehty vastoin lapsen etua. Tapaamisoikeudesta on lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa säädetty, että myös tapaamisten vähimmäismäärät ja ajankohdat vahvistetaan.

Asiassa eri mieltä ollut jäsen perusteli päätöksensä sillä, että lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 4 §:n 2 momentin mukaan ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa, hänen tulee keskustella asiasta lapsen kanssa, jos se on lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden mahdollista. Päätöstä tehdessään hänen on kiinnitettävä huomiota lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin.

Tapaamisoikeus on lapsen oikeus, mutta ei velvollisuus. Vaikka alaikäisellä ei ole määräämisoikeutta huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa, on hänen oikeuksiinsa ja kuulemiseensa tarpeen vaatiessa kiinnitettävä huomiota viimeistään, kun asiaa käsitellään tuomioistuimessa.

Tässä vanhempien välillä tehty sopimus on tietyiltä osin selvästi lasten tahdon vastainen. Tapaamiset tapahtuvat luontevimmin ja lasten etu parhaiten huomioon ottaen, kun niitä ei sitoda määräaikoihin. Sopimuksen mukainen ratkaisu olisi ollut omiaan aiheuttamaan ongelmia, tarkoitukseton (täytäntöönpanolaki 2 §) ja siten lasten edun vastainen.

5.3.2 Lapsen vai vanhemman tapaamisoikeus?

Kysymys siitä, kummalle tapaamisoikeus kuuluu, lapselle vai vanhemmalle, oli esillä Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2004:118.

A:lla ja B:llä on yhteinen 4-vuotias lapsi. Ikaalisten käräjäoikeus on antamallaan päätöksellä oikeuttanut B:n tapaamaan lasta kerran kuukaudessa valvotussa, lapsen asuinpaikkakunnan sosiaalilautakunnan järjestämässä paikassa.

A vaati, että päätös kumotaan. B vaati, että käräjäoikeuden päätöstä tapaamisoikeudesta muutetaan niin, että hänellä on oikeus tavata lastaan neljän kuukauden siirtymävaiheen jälkeen jokaisen kuukauden ensimmäisenä ja kolmantena viikonloppuna perjantaista kello 18.00 sunnuntaihin kello 16.00:een sekä hänen kesälomansa aikana yhtäjaksoisesti kahden viikon ajan.

Käräjäoikeus oli hylännyt A:n hakemuksen ja oikeuttanut B:n tapaamaan lasta jokaisen kuukauden maanantaina kello 10.00 ja 12.00 välisenä aikana lapsen asuinpaikkakunnan sosiaalilautakunnan valvonnassa ja sen järjestämässä paikassa.

A ja B valittivat hovioikeuteen. Hovioikeus kumosi käräjäoikeuden päätöksen perustellen niin, että lapsen tapaamisoikeuden tarkoitus oli turvata lapselle oikeus tavata sitä vanhempansa, jonka luona ei asu ja ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti. Tässä tuli erityisesti kiinnittää huomiota siihen, miten tapaamisoikeus parhaiten toteutuisi tulevaisuudessa. Koska A:n ja B:n suhde oli todistetusti väkivaltainen ja A oli kertonut B:n uhanneen viedä lapsen Turkkiin ja A oli kertonut, että lapsi oli osoittanut tapaamista kohtaan ahdistuneisuutta ja pelkoa, hovioikeus oli katsonut lapsen edun mukaiseksi, että lapsi voi halutessaan tavata isäänsä B:tä, mutta hänellä ei ole siihen varsinaista velvoitetta.

B valitti asiasta korkeimpaan oikeuteen. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden päätöksen ja palautti sen takaisin hovioikeuteen. Perusteluinaan korkein oikeus kertoi, että vanhemmat ovat olleet eri mieltä siitä, onko tapaamisoikeuden ylläpito ja sen toteuttaminen lapsen edun mukaista. Hovioikeus oli jättänyt päätösvallan tapaamisista lapselle. Tuomioistuimen ratkaisu, jossa vastuu tapaamisista ja niiden toteutumisesta jää vanhempien välisten ristiriitojen seurauksena lapselle, ei yleensä ole lapsen edun mukainen. Lasta ei tule asettaa sellaiseen tilanteeseen, jossa hänen tulee itse päättää asemastaan vanhempien välisissä riitaisuuksissa. Jos lapsen tahto tavata vanhempansa on tapaamisoikeuden toteuttamisen perusteena, ei vanhemmalla ole oikeutta saada tapaamisoikeutta täytöntöönpantavaksi. Lisäksi lapsi on iältään 4-vuotias, eikä sen ikäisen lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin normaalisti voida kiinnittää huomioita harkitessa sitä, mikä lapsen etu on tai miten parhaiten turvataan hänelle kuuluvien oikeuksien toteutuminen.

Hovioikeuden ratkaisu ei siis ole lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain tarkoituksen mukainen eikä täytäntöön pantavissa.

5.3.3 Lähestymiskiellon ja lapsikaappauksen uhan vaikutus tapaamisiin

Väkivaltaisuus ja lapsikaappauksen uhka olivat kyseessä Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2007:71. A:lla ja B:llä on puolentoista vuoden ikäinen lapsi, jonka Ikaalisten käräjäoikeus oli määrännyt yksin äitinsä A:n huoltoon ja oikeuttanut tapaamaan isäänsä B:tä kerran kuukaudessa valvotussa, lapsen asuinpaikkakunnan sosiaalilautakunnan järjestämässä paikassa. Samalla käräjäoikeus oli määrännyt lapsen äidin hakemuksesta laajennetun lähestymiskiellon. Lähestymiskiellon mukaan isältä oli kielletty äidin ja lapsen tapaaminen, seuraaminen ja tarkkaileminen sekä oleskelu äidin asunnon pihapiirissä ja sen läheisyydessä. Lähestymiskielto ei kuitenkaan koskenut tapaamispäätöksen mukaista tapaamista. Lähestymiskiellon perusteena oli se, että isä oli ollut väkivaltainen ja uhannut viedä lapsen entiseen kotimaahansa Turkkiin.

Äiti vaati, että lapsen oikeus tavata isää poistetaan. Isän vaatimuksena oli, että tapaamisoikeuspäätöstä muutetaan siten, että lapsella oli oikeus tavata häntä käräjäoikeuden antaman päätöksen jälkeen jokaisen kuukauden ensimmäisenä ja kolmantena lauantaina kuuden tunnin ajan kello 11 ja 17 välisenä aikana ja tämän jälkeen jokaisen kuukauden ensimmäisenä ja kolmantena viikonloppuna perjantaista kello 18:sta sunnuntaihin kello 16:een sekä isän kesäloman aikana yhtäjaksoisesti kahden viikon ajan.

Käräjäoikeus totesi, että valvotuissa tapaamisissa ei ollut toetutunut lapsen etu. Käräjäoikeus katsoi lapsen edun mukaiseksi, että tapaamiset jatkuivat, mutta niin, että lapsen ja isän välille syntyi luonteva lapsen ja isän suhde. Lapsi oli nyt 3,5-vuotias eikä lapsen ja isän suhdetta ollut vielä syntynyt. Näin tapaamisoikeus isän vaatimassa laajuudessa olisi ollut liian suuri muutos lapselle. Käräjäoikeus siis hylkäsi äidin hakemuksen ja oikeutti lapsen tapaamaan isäänsä kerran kuussa valvotuissa olosuhteissa.

A ja B valittivat hovioikeuteen. Hovioikeudessa todettiin A:n ja B:n suhteen olleen väkivaltainen sekä sen, että B oli uhannut viedä lapsen Turkkiin. B ei ollut käyttänyt kaikkia käräjäoikeuden päätöksen mukaisia tapaamisoikeuksiaan. B oli tavannut lasta puolen vuoden aikana kolme kertaa, joista kaksi oli päättynyt riitelyyn. Lapsi oli pelännyt tilanteita. Myöhemmin lapsi oli osoittanut tapaamisia kohtaan ahdistuneisuutta ja pelkoa.

Hovioikeus katsoi asiassa käyneen ilmi, että tapaamisten epäonnistuminen oli johtunut B:n kielteisestä ja välinpitämättömästä suhtautumisesta tilanteeseen. A ei ollut peloistaan huolimatta estänyt tapaamisia. Hovioikeus lausui, että lähtökohtaisesti oli lapsen edun mukaista saada tavata sitä vanhempaansa, jonka luona ei asunut. Tapaamisoikeutta ei kuitenkaan tullut määrätä, mikäli tapaamiset vaaransivat lapsen tasapainoista tunne-elämän kehitystä ja hyvinvointia. Hovioikeus päätyi siihen lopputulokseen, että lapsen edun mukaista oli, ettei hän toistaiseksi tavannut isäänsä. Hovioikeus kumosi käräjäoikeuden päätöksen ja hylkäsi isän hakemuksen.

Isä sai valitusluvan korkeimpaan oikeuteen. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden päätöksen pääasian osalta perustellen sitä sillä, että lapsen tasapainoisen kehityksen kannalta on tärkeää, että hän saa pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa. Selvityksen mukaan tapaamisista ei ole vaaraa tai vahinkoa lapselle. Lapsen vieraantuminen isästään ei estä tapaamista. Lapsen vastustukselle taas ei voida antaa kovin suurta painoa, koska lapsi on vasta 7-vuotias.

Korkein oikeus katsoo olevan lapsen edun mukaista toteuttaa tapaamiset aluksi valvottuina kaksi kertaa kuukaudessa. Riippuen lapsen ja isän välisen suhteen sekä isän olosuhteiden kehittymisestä on valvonnan tarvetta myöhemmin mahdollisesti harkittava uudelleen.

5.3.4 Tapaamisten matkakulut

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2003:66 oli kysymys tapaamisten matkakulujen maksamisesta. Tapauksessa A vaati saada tavata hänen ja B:n yhteistä lasta, joka asui B:n kanssa Vantaalla sekä B:tä maksamaan lapsen matkat A:n luo Kaarinaan. B vaati matkakulujen hylkäämistä. Käräjäoikeus oikeutti lapsen tapaamaan isäänsä A:ta, mutta A:n maksamaan itse tapaamisista aiheutuvat kustannukset.

B valitti hovioikeuteen matkakustannusten ja ilmoittamisen osalta. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden päätöstä, jolloin B valitti korkeimpaan oikeuteen. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden päätöstä, koska A maksaa elatusmaksua B:lle vähimmäismäärän verran. B:n tilanne on huonontunut, koska hän on yksinhuoltaja ja hänellä on huollettavanaan toinenkin lapsi. Asianosaiset ovat aikanaan solmineet sopimuksen lapsensa elatuksesta, jonka sosiaalilautakunta on vahvistanut. Siinä ei ole otettu huomioon tapaamisoikeudesta aiheutuvia kustannuksia. Matkakuluja voidaan pitää lapsen elatukseen kuuluvina kustannuksina.

Matkajärjestelyistä ja niiden ilmoittamisesta voidaan antaa tarkempia määräyksiä, mutta kun lapsi on jo 14-vuotias eikä lapsen ikä huomioon ottaen tai muutoinkaan ole tullut esille sellaisia seikkoja, joiden johdosta olisi perusteltua katsoa määräyksen antamisen matkajärjestelyistä ja niistä ilmoittamisesta olevan tarpeen tapaamisoikeuden toteuttamisen kannalta.

5.3.5 Huollon ja asumisen määräytyminen

Huollon ja asumisen määrittämisestä oli kysymys Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2003:126. Ratkaisu oli äänestyspäätös.

A ja B olivat hakeneet avioeroa Helsingin käräjäoikeudesta ja samalla yhteisestä hakemuksesta heidän kolme lastaan oli määrätty yhteiseen huoltoon ja asumaan äitinsä A:n luona. A vaati avioerohakemuksen toisessa vaiheessa lasten huollon uskomista yksin itselleen. B vaati lasten määräämistä asumaan hänen luonaan.

Käräjäoikeus lausui, että se oli vanhempien yhteiseen hakemukseen perustuneella päätöksellään määrännyt lapset asumaan äitinsä luona. Lasten olosuhteet olivat vakiintuneet. Asiassa ei ollut ilmennyt sellaista muutosta, jonka johdosta asumisjärjestelyn muuttaminen olisi ollut perusteltua. Lasten edun mukaista oli asua edelleen äidin luona.

B valitti asiasta hovioikeuteen. Hovioikeus selvitti sosiaalilautakunnan kautta vanhempien soveliaisuuden lasten huoltajaksi sekä asuinolot. Kumpikin vanhemmista oli soveliaita huoltajaksi ja toimimaan lähihuoltajana. Isällä oli asunnossaan enemmän tilaa lapsille ja vakiintunut toimeentulo. Päivätyön vuoksi hän pystyisi paremmin kuljettamaan lapsia harrastuksiin. Vanhemmat asuivat lähekkäin. Lasten lähiympäristö säilyi ennallaan riippumatta siitä, kumman luona lapset jatkossa asuivat. Vanhin lapsi ei ollut selvityksen tekijöiden kanssa käydyissä keskusteluissa asettunut kummankaan vanhemman puolelle. Pienempiä lapsia ei ollut kuultu. Näillä perusteilla hovioikeus päättyi siihen, että on lasten edun mukaista asua isän luona.

Valituksessaan korkeimpaan oikeuteen A vaati, että hovioikeuden päätös kumotaan ja käräjäoikeuden päätös pysytetään. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden päätöstä. Perusteluinaan korkein oikeus esitti, että kun vanhemmat ovat sopineet asumisesta keskenään, vanhempien välistä sopimusta pidetään lähtökohtaisesti lapsen edun mukaisena ja sen vuoksi asia on yleensä myös ratkaistava vanhempien sopimuksen mukaisesti. Mutta jos

tuomioistuimella on jollakin sen tietoon tulleella perusteella aihetta olettaa, ettei vanhempien välinen sopimus olekaan lapsen edun mukainen, tuomioistuimen tulee ratkaista asia sopimuksesta poiketen lapsen edun mukaisesti.

Tuomioistuimen päätöstä voidaan muuttaa, jos olosuhteet ovat päätöksen antamisen jälkeen muuttuneet tai jos tähän on muutoin aihetta. Aikaisemman päätöksen muuttamiseen voidaan päätyä sillä perusteella, että asian harkinnassa merkitykselliset olosuhteet ovat aikaisemman päätöksen jälkeen muuttuneet niin, että lapsen etu vaatii päätöksen muuttamista. Vaikka olosuhteet eivät olisikaan muuttuneet, voidaan uusien tietojen pohjalta arvioida aikaisemman päätöksen aikaisia olosuhteita uudelleen lapsen edun kannalta.

6 YHTEENVETO JA POHDINTA

Työn tarkoituksena oli selvittää miten alaikäistä kuullaan tuomioistuimessa huoltoriita-asioissa. Tarkoituksena oli myös tutkia ja selvittää lapsen etua kuulemisessa. Alun perin olin ajatellut tutkia Kainuun käräjäoikeuden huoltoriitatapauksia ja verrata niitä sosiaalilautakunnan lausuntoihin. Tällä olisin selvittänyt sitä, miten lapsen kuuleminen on otettu huomioon tuomioistuimen päätöksessä ja onko lasta kuultu henkilökohtaisesti tuomioistuimessa. Lausuntojen salassapidon vuoksi en päässyt tutkimaan niitä, joten lähdin sitten lakien, kirjallisuuden, Korkeimman oikeuden ennakkotapausten ja haastatteluiden avulla selvittämään lapsen kuulemista huoltoriita-asioissa.

Alaikäisen kuuleminen tuomioistuimessa olisi ollut opinnäytetyöksi liian laaja, joten rajaus huoltoriita-asioihin teki työstä sopivan kokoisen. Näin pääsin syventymään yhteen aihealueeseen. Huoltoriita-asiat teki mielenkiintoiseksi erityisesti niiden monipuolisuus ja vaihtelevuus.

Lapsen kuuleminen tapahtuu yleensä sosiaalitoimen kautta. Tuomioistuimissa voi kuitenkin päättää kuulla lasta istunnossa erityisistä syistä. Lapsen kuulemiseen vaikuttaa lapsen ikä ja kehitystaso, joka kuulijan tulee ottaa huomioon. Kuuleminen ei saa vaikuttaa lapseen negatiivisesti.

Ei voida sanoa, mikä olisi paras tapa kuulla lasta. Eri tilanteissa kuuleminen toteutetaan eri tavalla. Joissakin tapauksissa, esimerkiksi ihan pienen lapsen kohdalla, on hyvä seurata, miten lapsi toimii vanhemman kanssa. Isompaa lasta taas voidaan haastatella ja hänen mielipiteelleen antaa enemmän painoarvoa. Tietenkin tässä tulee huomioda iän lisäksi se, että lapsi on tarpeeksi kehittynyt, niin että hänen mielipiteensä voidaan ottaa huomioon.

Lapsen etua pohtiessa huomioon tulee ottaa niin monta asiaa, että sen miettiminen ei ole helppoa. Ei ole mitään yksiselitteistä määritelmää, mitä voisi käyttää lapsen edun mittarina. Jokaisessa käsiteltävässä huolto- ja tapaamisriitatapauksessa tulee punnita lapsen etu erikseen. Ei voida sanoa, että olisi jokin yksi tietty tapa, joka olisi paras lapsen kuulemisessa.

Tässä työssä käsitellyistä korkeimman oikeuden ratkaisuksista käy ilmi se, että huoltoriita-asioista päätettäessä ei ole yhtä ainutta oikeaa ratkaisua, vaan asioita tulee miettiä monelta kannalta. Laki ei anna yksiselitteisiä ratkaisuja. Korkeimman oikeuden päätöksissäkin on voitu tulkita lakia eri tavalla.

Vaikka lasta voidaan kuulla, niin tuomioistuimen tehtäväksi jää pohtia sitä, onko lapsen mielipide hänen etunsa mukainen. Lapsi elää tässä hetkessä eikä useinkaan osaa ajatella sitä, mikä on hänelle parasta tulevaisuudessa. Tämän vuoksi onkin parempi, että lasta ei kuultaisi tuomioistuimessa, vaan sosiaalitoimen kautta. Silloin päästään paremmin selville siitä, onko lapsi kykenevä ilmaisemaan tahtonsa. Lapsen etu voidaan selvittää perheneuvolassa ja lastenvalvojien kautta paremmin, koska he voivat tavata lasta useammin ja päästä näkemään lapsen siinä ympäristössä, missä lapsi eniten viettää aikaa. Perheneuvolan työntekijöiden mukaan kuulemisessa seurataan lapsen toimintaa molempien vanhempien kanssa ja kummankin kanssa erikseen. Kuulemisessa seurataan sitä, miten vanhempien ja lapsen välinen suhde toimii. Mielestäni tämä kuulostaa erittäin hyvältä. Näin saadaan paremmin ja luotettavammin selville lapsen edun mukainen huoltajuus, kuin jos lasta kuultaisiin tuomioistuimessa.

Korkeimman oikeuden tapauksessa, jossa lapset olivat nimenomaan toivoneet, että tapaamisoikeudelle ei asetettaisi määräaikoja, lapset eivät osanneet ajatella omaa etuaan pidemmälle. Tapaamisoikeudesta, vaikka se onkin lapsen oikeus tavata vanhempiaan, päätettäessä tulee ottaa huomioon se, että päätös on tarvittaessa täytäntöönpanokelpoinen. Lapselle ei saa jättää riitatilanteessa päätöstä tehtäväksi. Ei ole lapsen edun mukaista, että riitatilanteessa lapsi joutuu päättämään, kumman vanhemman luo haluaa mennä. Toisaalta tapauksessa oli pohdittu myös sitä, että lapsen toivomuksiin ja mielipiteeseen tulee ottaa huomiota. Myös sitä oli pohdittu, että tapaamisoikeus on lapsen oikeus, ei velvollisuus. Vaikka tarkat ajat olisikin sovitettu, 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus kieltäytyä tapaamisesta. Tässä tapauksessa 13- ja 16-vuotiaat lapset saavat siis päättää haluavatko tavata vanhempia vai eivät, koska täytäntöönpanoon ei voida ryhtyä edellä mainitun ikäisten lasten tahdon vastaisesti. Määräajoilla ei siis ole kovin suurta merkitystä kyseisessä tapauksessa. Tapauksessa olikin ollut erimielisyyttä Korkeimman oikeuden ratkaisua tekevillä henkilöillä.

Vanhempien suhteen ollessa väkivaltainen, lapsella on kuitenkin oikeus kumpaankin vanhempiaansa. Lähtökohtaisesti siis lapsi saa tavata kumpaakin vanhempiaansa. Lapsen tulee saada luoda läheinen suhde molempiin vanhempiinsa ja sitä tulee edesauttaa. Päätösvaltaa tapaamisesta ei voi jättää lapselle varsinkaan silloin, kun lapsi on hyvin pieni. Ei voida olettaa, että 4-vuotias lapsi osaa todella ilmaista sen, kumman vanhemman luona haluaa olla. Lapsi on lojaali molempia vanhempia kohtaan. Perheneuvolan työntekijöiden haastattelustakin käy ilmi, että pienen lapsen kertomuksien luotettavuutta tulee arvioida, koska vanhemmat ovat voineet käskää lapsen kertoa asiat tietyllä tavalla. Pieni lapsi on helppo manipuloida

puolelleen. Väkivaltaisessa suhteessa on hyvä, että lapsi tapaa vanhempansa valvotusti. Näin päästään näkemään, miten vanhemman ja lapsen välinen suhde toimii.

Vanhemmat huolehtivat yhdessä lapsen elatuksesta. Tapauksessa, jossa isä halusi tavata lastaan ja vaati äitiä maksamaan lapsen matkat, käräjäoikeus, hovioikeus ja Korkein oikeus olivat yksimielisiä siitä, että matkakulujen maksaminen kuuluu isälle. Vanhemmat olivat jo sopineet lapsen elatuksesta ja katsottiin, että matkakulut kuuluvat elatusmaksuihin. Päätöksen yksimielisyys kertoo sen selkeydestä. Jos isä haluaa alkaa tavata lastaan, hänen tulee olla valmis myös maksamaan lapsensa matkakulut tapaamisiin.

Kummankin vanhemman ollessa kyvykkäitä lapsensa huoltajiksi, tulee selvittää, kumman vanhemman luona lapsella olisi parempi asua. Korkeimman oikeuden ratkaisemassa tapauksessa, jossa käsiteltiin vanhempien riitaa lasten huollosta, kumpikin vanhempi katsottiin soveliaaksi huoltajaksi. Kuitenkin sosiaalilautakunnan selvityksen mukaan isän luona lapsille olisi enemmän tilaa ja vakiintunut toimeentulo. Isällä olisi enemmän aikaa lasten harrastuksille. Vanhinta lasta oli kuultu, mutta hän ei ollut asettunut kummankaan vanhemman puolelle. Näin siis päädyttiin siihen, että isän luona olisi lasten edun kannalta paras asua. Lapset voivat tavata äitiään usein, koska he asuvat lähekkäin. Vaikka vanhemmat olivat alkuun sopineet, että lapset asuvat äidin luona, Korkein oikeus muutti kuitenkin heidät isänsä luo. Olosuhteiden muuttuessa voidaan ratkaisuunkin tehdä muutos, jos lapsen etu sen vaatii.

Kaikissa Korkeimman oikeuden ennakkotapauksissa oli pohdittu lapsen etua useammalta kannalta. Päätöksien muuttumisesta käräjäoikeudesta Korkeimpaan oikeuteen, voidaan päätellä, että päätökset on tehty lapsen etua eri kannalta pohtien. Koska mistään ei löydy yksiselitteistä ratkaisua lapsen edulle, niin ratkaisua pitää miettiä niin, että lapsen etu toteutuu parhaiten ja lakia noudatetaan. Lapsen edusta erimielisyyksiä tulee, koska lapsen edulle ei ole selkeää määritelmää. Näin päätöksissäkin näkyy se, että lapsen etua pohtiessa lopputulos riippuu siitä, miltä kannalta asiaa katsotaan sekä se, mitä asioita painotetaan ja pidetään tärkeimpinä.

Työstäni olisi tullut monipuolisempi, jos olisin haastatellut myös tuomareita. Olisin saanut heiltä tietoa siitä, ovatko he kuulleet lasta istunnossa henkilökohtaisesti ja jos ovat, niin miten ja millaisissa asioissa. Tästä olisi hyvä seuraavan jatkaa tutkimusta syvemmälle.

LÄHTEET

Kirjallisuus:

Aaltonen, A-K. 2009. Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa. Helsinki. Edita

Aho, S. & Kulmala, U. & Räihä, H. & Porkka, S. & Timlin, T. 1995. Lapsen etu. Turku. Turun yliopisto

Arajärvi, T. & Koski, M-L. 1986. Lapset ja avioero. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi

Gottberg, E. 1999. Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano. Turku.

Helin, M. & Linna, T. & Rintala, M. 1997. Huolto- ja tapaamispäätöksen täytäntöönpano. Jyväskylä. Lakimiesliiton kustannus

Helminen, J. 1986. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Vammala. Sosiaaliturvan keskusliitto

Litmila, M. 2002. Lapsen asema erossa. Juva. WSOY

Savolainen, M. 1984. Lapsen huolto ja tapaamisoikeus. Helsinki. Lakimiesliiton kustannus

Virallislähteet:

Hallituksen esitys eduskunnalle 1982 n:o 224

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361

Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa 29.4.2011/394

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Perustuslaki 11.6.1999/731

Internet:

Ensi ja turvakotien liitto ry. n.d. Mitä tarkoittaa lapsen etu? Saatavilla:

http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/asiaa_lastensuojelusta/mita_lastensuojelu_on/mita_tar_koittaa_lapsen_etu (luettu: 10.10.2012)

KKO. 2012. Saatavilla: <http://www.kko.fi/27083.htm>. (luettu: 8.11.2012)

Julkaisemattomat lähteet:

Keränen, E-L. 18.9.2012. Haastattelu lapsen edusta ja kuulemisesta Keränen / Rönkkö.

Airaksinen, E. & Markkanen, T. 18.9.2012. Haastattelu lapsen edusta ja kuulemisesta Airaksinen, Markkanen / Rönkkö.

LIITTEET

Haastattelukysymyksiä

1. Miten kuulette lasta? Missä lasta kuullaan?
2. Miten kuulemisessa toimitaan eri-ikäisten kanssa? Onko selkeitä ikäryhmiä, miten lähdetään toimimaan eri-ikäisten kanssa?
3. Tuleeko teidän tietoon se, että onko lausuntonne päätöksessä otettu huomioon? Onko päätösten jälkeen ilmennyt tilanteita, joissa lapsen etua on jouduttu arvioimaan uudelleen?
4. Mitkä ovat ne tekijät, joilla lapsen etua selvitetään? Mistä lapsen etu koostuu?